

İKİNCİLİ TAM ADENTİYANIN TƏKRAR ORTOPEDİK MÜALİCƏSİNƏ EHTİYAC

Bayramov Y.İ., Axundov Y.H.

Azərbaycan Tibb Universiteti. Ortopedik stomatologiya kafedrası Bakı, Azərbaycan

Nəşr tarixi: Dekabr 2019

***Əlaqə üçün məlumatlar:** AZE 1014, Bakı, S. Vurğun küçəsi 175; e-mail: denta404@gmail.com

İşin məqsədi. Tədqiqat işinin məqsədi ikincili tam adentiya zamanı tam çıxan lövhəli protezlərlə ortopedik müalicə aparılmış pasiyentlərdə protezlərin yenilənməsinə ehtiyacın öyrənilməsində ibarət olmuşdur.

Material və metodlar. Tam çıxan lövhəli protezə ehtiyacı olan və protez hazırlanmış şəxslərdən ibarət 45-92 yaş arasında olan 609 (304 kişi, 305 qadın) nəfərin arxiv tibbi kartları analiz olunmuşdur. Statistik nəticələrin qanuna uyğun qiymətləndirilməsi üçün pasiyentləri 45-59, 60-74, 75-89, 90 < yaş qruplarında öyrənmişik. 45 yaşdan kiçik 4 pasiyent olmuşdur ki, onu birinci (45-59 yaş) qrupa, 3 pasiyent isə 90 yaşdan çox olmuş olur ki, bu da üçüncü (75-89 yaş) qrupa birləşdirilmişdir.

Nəticələr. Stomatoloji yardım göstərilən qadınların sayı kişilərin sayından 14 nəfər çox olmuşdur. Stomatoloji yardım göstərilmiş xəstələrdə yaş qrupları üzrə daha çoxluğu ikinci (60-74 yaş) yaş qrupundakı xəstələr (ümumi stomatoloji yardım göstərilənlərin 49,0%-ə qədər) təşkil etmişdir. Qruplar üzrə nisbətən az müraciət etmişlər üçüncü (75-89 yaş) qrupda olmuşdur (13,0%-ə qədər). Tam çıxan lövhəli protez konstruksiyasının yenilənməsinə ehtiyac 60-74 yaşda (II qrup) daha yüksəkdir. Belə ki, birincili tam çıxan lövhəli protez hazırlanmasına ehtiyac 134 nəfərdə (52,76%), təkrar protez hazırlanmasına ehtiyac isə 120 nəfərdə (47,24%) qeyd olunmuşdur. Təkrar protez hazırlanmasına ehtiyac olan 24 nəfərin (20,0%) birinci, 26 nəfərin (21,67%) ikinci, 32 nəfərin (26,67%) üçüncü, 18 nəfərin (15,00%) dördüncü, 16 nəfərin (13,33%) beşinci və 4 nəfərin (3,33%) isə altıncı dəfə tam çıxan lövhəli protez hazırlanmışdır. İkincili tam adentiya zamanı vaxt keçdikcə stomatognatik sistemdə protez sahəsi yumşaq toxumalarında atrofiya, sət toxumalarda isə rezorbsiya prosesinin yaratdığı dəyişikliklər vizual olaraq daha aydın görsənir. İkincili tam adentiyanın tam çıxan lövhəli protezlərlə ortopedik müalicəsindən sonra protez yatağında və protezdə yaranmış dəyişikliklərlə əlaqədar olaraq orta göstərici kimi üç ildən bir protezlərin yenilənməsinə ehtiyac yaranır.

Açar sözlər: İkincili tam adentiya, tam çıxan lövhəli protez, mərkəzi okklüziya, dişləm hündürlüyü, təkrar protezləmə

NEED FOR REPEATED ORTHOPEDIC TREATMENT WITH COMPLETE SECONDARY ADENTIA

Bayramov Y.İ., Achundov Y.H.

Azerbaijan Medical University. Department of Orthopedic Stomatology. Baku, Azerbaijan

Publication date: December 2019

***Contact information:** AZ 1014, Baku, Samed Vurgun str.,175; e-mail:denta404@gmail.com

Aim.The aim of the research is in determining a patient's need in repeated prosthesis with full removable denture.

Materials and methods. 609 people (304 men and 305 women) aged 45-92 that needed full removable denture and repeated full removable denture were analyzed. According to the law of processing statistical data during examination of patients, they were divided into the following age groups: 45-59, 60-74, 75-80, 90 and more years old. 4 of the patients were less than 45 years old, so they were linked to the 45-59 age group. 3 patients were over 90 years old, so they were linked to 75-89 age group.

Results. There were 14 more women than men among the people that were provided with dental care. Also, among the patients who received dental care, the majority was the second age group (60-74 y.o.) 49,0% of the total number of patients. Comparatively less patients were in the third group (75-89 y.o.) 13,0% of the total number of patients. Thus, 134 patients (52,76 %) applied for the manufacture of complete removable dentures for the first time. 120 patients (47,24%) needed repeated prosthesis. From the patients that needed repeated prosthesis 24 people (20,0%) first, 26 people (21,67%) second, 32 people (26,67%) third, 18 people (15,0%) fourth, 16 people (13,33%) fifth, and 4 people (3,33%) sixth time were having prosthesis. With secondary full adentia, over time, more obvious visual changes are observed associated with atrophy of the soft tissues of the prosthetic bed of the dental system, and also similar processes occur in hard tissues as a result of resorption. After orthopedic treatment of full secondary adentia with full

Keywords: Secondary full adentia, full removable plastic prosthesis, central occlusion, occlusion height, repeated prosthetics.

Giriş. ÜST-ün məlumatlarına görə yeni minilliyin başlanması demoqrafik yüksəlişlə əlaqədar yuxarı yaşlı əhali artacaqdır. ÜST proqnozuna görə 2000-ci ildə 60 yaşdan yuxarı əhali dünyada 590 milyon nəfər olmuş və 2025-ci ildə 1100 milyon nəfər olacağı proqnozlaşdırılır. İnsanlar buna keçid dövründədirlər. Müəyyən zaman müddətində əhalinin bu yaş qrupunda iki dəfəyədək artacağı gözlənilir. Avropa kontinentində qocalma populyasiyası xüsusilə əks olunacaqdır. Bu isə 2025-ci ildə əhali arasında hər yeddinci adamın 60-yaşdan yuxarı olacağını söyləməyə əsas verir [2,10].

İkincili tam adentiya zamanı xəstələrin tam çıxan lövhəli protezlərə reabilitasiyası müasir stomatologiyanın əsas problemlərindən biri hesab olunur [1,3,4,11]. Əhali arasında tam çıxan lövhəli protezlərə tələbatın yüksək olmasına baxmayaraq, son illərin statistik materialları 25,0% xəstələrin ikincili tam adentiya zamanı tam çıxan lövhəli protezlərindən istifadə etmədiklərinə dəlalət edir. ÜST-ün məlumatlarına görə 20,0%-26,0% xəstələr ümumiyyətlə hazırlanmış tam çıxan lövhəli protezlərindən istifadə etmirlər, 37% xəstələr üz-çənə sisteminə neqativ təsir göstərən, keyfiyyətsiz protezlərinə uyğunlaşmaq məcburiyyətində qalıblar. Çeynəmə zamanı tam çıxan lövhəli protez 52,0% təsadüflərdə fiksasiya olunmur, tam çıxan lövhəli protez istifadə edən xəstələrin 65,0%-də protez yatağı selikli qişasında müxtəlif xəstəliklər və retensiya sahəsi toxumalarında patoloji proseslər əmələ gəlir. Tədqiqatçıların fikrincə istifadə olunan tam çıxan lövhəli protezlərin protez sahəsinin kliniki vəziyyətindən asılı olaraq üç ildən bir dəyişdirilməsi məsləhətdir. Aparılmış müxtəlif

tədqiqatların nəticələrinə görə müayinə olunanların 36,9%-i və 40,9%-i 5 ildən artıq tam çıxan lövhəli protezlərindən istifadə edən pasiyentləri təşkil etmişdir [2,5,9].

Ədəbiyyat məlumatlarına görə tam çıxan lövhəli protezlərin əlavə təsirlərini azaldaraq, minimuma endirmək üçün hökmən dəqiq diaqnostika, həkim taktikasının düzgün planlaşdırılması, həkim və texniki iş manipulyasiyasının dəqiq icra olunması lazımdır [6,7,8, 12].

İşin məqsədi. Aparılan tədqiqat işinin məqsədi ikincili tam adentiya zamanı tam çıxan lövhəli protezlərlə ortopedik müalicə olunmuş pasiyentlərdə protezlərin yenilənməsinə ehtiyacın öyrənilməsindən ibarətdir.

Tədqiqatın material və metodları. ATU-nun Tədris stomatoloji klinikasında 2014-2017-ci illərdə tam çıxan lövhəli protezə ehtiyacı olan və protez hazırlanmış şəxslərdən ibarət 45-92 yaş arasında olan 609 (304 kişi, 305 qadın) nəfərin arxiv tibbi kartları analiz olunmuşdur. Bunlardan 45 yaşdan yuxarı olan 254 (120 kişi, 134 qadın) nəfərə tam çıxan lövhəli protezlə ortopedik müalicə bizim iştirakımızla, belə ki, 204 nəfərin protezlənməsini tək, 50-ni isə digər həkim yoldaşlarla birlikdə yerinə yetirmişik.

Tam çıxan lövhəli protez hazırlanmasının və keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi üçün onları yaşa və cinsə görə qruplaşdırmışıq. Pasiyentlərin yaşa və cinsə görə bölgüsü 1-ci cədvəldə qeyd edilmişdir. Qrupun əsasını 60-74 yaş arasındakı (48,82%) pasiyentlər təşkil etmişdir. Pasiyentlərin sosial statusu eyni tərkibli olmayıb, müxtəliflik təşkil etmişdir. Onların içərisində mühəndis texniki, işçi, müəllim, tibb işçisi, maliyyə işçisi, hüquqşünas, auditor, fəhlə, kəndli, evdar xanım, ən

əsası isə işləyən və işləməyən təqaüdcülərdən ibarət olmuşdur. Pasiyentlərin təhsil statusuna görə onların hamısı orta məktəb təhsilli olub, onlardan 34 nəfər texniki peşə, 82 nəfər ali təhsil almışdır (cədvəl 1).

Cədvəl 1. Pasiyentlərin yaşa və cinsə görə bölünməsi.

Yaş / Cins	45-59	60-74	75-89	90<
Kişi	45	54	20	1
Qadın	52	70	10	2
Cəmi	97	124	30	3

Pasiyentlərdə çənələrin münasibətləri müxtəlif formalarda xüsusilə (ortoqnatik) normal, düz, mezial və distal münasibətlərdə olmuşdur. Pasiyentlərə qoyulmuş diaqnoz ikincili tam adentiya olmuşdur. Bizim tam çıxan lövhəli protezlə ortopedik müalicə apardığımız pasiyentlərdən 134 nəfər birinci (52,76%), 120 nəfər (47,24%) isə təkrar protez hazırlanması üçün müraciət etmişdir.

Tədqiqatın nəticələri və onların müzakirəsi. Tədqiqat işinin məqsədə uyğun olaraq yerinə yetirilməsi üçün ATU-nun Tədris stomatoloji klinikasında müraciət edən pasiyentlərin kliniki müayinəsi və stomatoloji yardım göstərilmişdir. Müayinə və müalicənin nəticələri xəstənin 043/U formalı kartında qeyd olunmuşdur. Burada pasport hissə, xəstənin yaşı və cinsi, çeynəmə nitq aparatının vəziyyəti, həmçinin hazırlanmış protezin (sayı, növü, yerləşməsi və keyfiyyəti).

Ümumilikdə 609 (304 kişi 305 qadın) sayda 45-92 yaş arası xəstənin müalicəsinin nəticələrinin qeyd olunduğu kartalar müayinə olunaraq araşdırılmışdır, statistik işlənmişdir. Buna görə qeyd olunmuş nəticələrin statistik nəticələrini qanuna uyğun qiymətləndirilməsi üçün 45-59, 60-74, 75-89, 90< yaş qruplarında öyrənmişik. 45 yaşdan kiçik 4 pasiyent olmuşdur ki, onu birinci (45-59 yaş) qrupa, 3

pasiyent isə 90 yaşdan çox olmuş olur ki, bu da üçüncü (75-89 yaş) qrupa birləşdirilmişdir. Xəstələrdən müraciət edən, stomatoloji yardım göstərilənlərin yaş-cins göstəriciləri 1-ci cədvəldə qeyd olunmuşdur. 1-ci cədvəldə göstərilən qadınların sayı kişilərin sayından 14 nəfər stomatoloji yardım zamanı çox olmuşdur. Stomatoloji yardım göstərilmiş (cədvəl 1.) xəstələrdə yaş qrupları üzrə daha çoxluğu ikinci (60-74 yaş) yaş qrupundakı xəstələr (ümumi stomatoloji yardım göstərilənlərin 49,0%-ə qədəri) təşkil etmişdir. Qruplar üzrə nisbətən az müraciət etmişlər üçüncü (75-89 yaş) qrupda olmuşdur (13,0%-ə qədər).

Ümumi stomatoloji yardım göstərilərək maksilla və mandibulaya 508 ədəd tam çıxan lövhəli protez hazırlanmışdır ki, bunu da 100% olaraq qəbul etmişik. Alınmış nəticələr 1-ci cədvəldə qeyd olunmuşdur. Cədvəldən də aydın olur ki, tam çıxan lövhəli protezlərin sayı yüksəlmə əyrisinə uyğun olaraq yaş qruplarına görə 45-59 yaş (44,0%), 60-74 yaş (49,0%), 75-90 yaş (13,0%) olmuşdur.

Ortopedik stomatoloji yardımın planlanması zamanı əsas kliniki kontingentin protezləməyə ehtiyac səviyyəsinə fikir verilmişdir. Aydınlaşdırılmışdır ki, tam protezlərdən istifadə edərək ortopedik müalicəyə 120 (54 kişi, 66 qadın) pasiyentin ehtiyacı var. Əlavə olaraq tam çıxan lövhəli protezi olaraq ancaq onların dəyişdirilməsinə ehtiyac olan 120 nəfərdən 42 nəfər (35,0%) tam çıxan lövhəli protezdən istifadə etməzlər, 30 nəfər (25,0%) protezləri keyfiyyətsiz olsa da ondan məcburiyyət qarşısında istifadə edirlər, 48 nəfər (40,0%) isə şikayətsiz tam çıxan lövhəli protezdən istifadə edirlər.

Bütün ortopedik müalicəyə ehtiyacı olan xəstələri biz uyğun olaraq 3 qrupda birləşdirmişik:

1. Ortopedik müalicəyə ehtiyacı olan və tam çıxan lövhəli protezdən istifadə etməyən şəxslər-176 nəfər;

2. Yararlı tam çıxan lövhəli protezdən is-

tifadə edən və əlavə protezləməyə ehtiyacı olanlar-48 nəfər;

3.Keyfiyyətsiz tam çıxan lövhəli protezlərdən istifadə edənlər və onun dəyişdirilməsinə ehtiyac olanlar - 30 nəfər (cədvəl 2).

beşinci və 4 nəfərin (3,33%) isə altıncı dəfə tam çıxan lövhəli protez hazırlanmışdır.

Yekun. İkincili tam adentiya zamanı vaxt keçdikcə stomatoqnatik sistemdə protez

Cədvəl 2. Tam çıxan lövhəli protezlərin istifadə müddətinə görə bölünməsi.

Yaş / Müddət	45-59		60-74		75-89	
	Kişi	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi	Qadın
I-üç ilədək	-	-	2	4	-	-
II-üç-beş il	3	4	4	7	2	1
III-altı-səkkiz il	6	10	12	12	3	2
IV-doqquz ildən çox	2	3	4	6	16	17

Ortopedik müalicədən üç il sonra tam çıxan lövhəli protez hazırlanmış bütün pasiyentlərin hamısını müayinə edə bilməmişik. Onlardan 8 nəfər müxtəlif səbəblərdən müayinəyə gəlmədi, 6 nəfər isə rəhmətə getmişdir. Qalan bütün pasiyentlər müayinə olunmuşdur. Onlardan 4 nəfər hər iki protezindən, 3 nəfər isə alt protezindən istifadə etmirlər (7 nəfər-2,76%).

Həmçinin tam çıxan lövhəli protezlərindən istifadə edən 102 nəfərin (41,16%) protezlərinin yenidən dəyişmələrinə ehtiyac var. Yaşa və cinsə uyğun olaraq tam çıxan lövhəli protezə ehtiyacı olan xəstələrin cədvəl 1-dən də görüldüyü kimi qadınlarda kişilərə nisbətən çoxdur.

Cədvəl 2-dən aydın olur ki, tam çıxan lövhəli protez konstruksiyasının dəyişdirilməsinə ehtiyac 60-74 yaşda (II qrup) daha yüksəkdir. Belə ki, birincili tam çıxan lövhəli protez hazırlanmasına ehtiyac 134 nəfərdə (52,76%), təkrar protez hazırlanmasına ehtiyac isə 120 nəfərdə (47,24%) qeyd olunmuşdur. Tam çıxan lövhəli protezlərə ehtiyac bütün hallarda 100%-ə bərabərdir. Təkrar protez hazırlanmasına ehtiyac olan 24 nəfərin (20,0%) birinci, 26 nəfərin (21,67%) ikinci, 32 nəfərin (26,67%) üçüncü, 18 nəfərin (15,00%) dördüncü, 16 nəfərin (13,33%)

sahəsi yumşaq toxumalarında atrofiya, sərt toxumalarda isə rezorbsiya prosesinin yaratdığı dəyişikliklər vizual olaraq daha aydın görsənir. İkincili tam adentiyanın tam çıxan lövhəli protezlərlə ortopedik müalicəsindən sonra protez yatağında və protezdə yaranmış dəyişikliklərlə əlaqədar olaraq orta göstərici kimi üç ildən bir protezlərin yenilənməsinə ehtiyac yaranır.

Maliyyə mənbəyi: Yoxdur.

Maraqların toqquşması: Yoxdur.

Ədəbiyyat siyahısı.

1. Bayramov Y.İ. Sadullah Üçtaşlı. Tam çıxan lövhəli protezlərlə ortopedik müalicənin məqsədi // Sağlamlıq. 2019; 1: 95-199.
2. Алимский А.В., Вусатый В.С., Прикулс В.Ф. Медико-социальные и организационные аспекты современной геронтостоматологии // Российский стоматологический журнал. 2004; 2:38-40.
3. Войтяцкая И.В. Анатомо-физиологическое обоснование объема и тактики лечения стоматологических больных со сниженным прикусом.: Дисс....док. мед.наук. Санкт-Петербург. 2016; 74:157.
4. Грачев Д.П. Повышение эффективности ортопедического лечения и качества жизни больных с полным отсутствием зубов на

5. *Ерошенко Р.Э., Стафеев А.А.* Анализ распространенности стоматологических заболеваний, требующих ортопедического лечения, среди сельского населения Омской области // *Стоматология*. 2018; 1: 9-15.
6. *Ершов К.А.* Особенности адаптации к съемным зубным протезам у пациентов геронтологического возраста в различных социальных группах.: Дисс....канд. мед.наук. Москва., 2019; 41-44.
7. *Климов А.Г.* Клинические подходы к оценке качества съемных зубных и челюстных протезов: автореф.дисс....канд.мед.наук. Санкт-Петербург. 2006; 21.
8. *Клинеберг И., Джагер Р.* Оклюзия и клиническая практика. М.: МЕД-пресс, 2006; 200.
9. *Марксхорс Р.* (Marxhorsk R) Геронтостоматология // *Новое в стоматологии*. 2005; 3: 46-54.
10. *Трезубов В.Н., Сапронова О.Н., Розов Р.А., и др.* Изучение удельного веса зубных протезов различных конструкций у населения / *Мат. XVII Всеросс. научно-практ. конф.* М.2007; 163-164.
11. *Bayramov Y.I.* Functional measurement in orthopedic treatment with full denture// *Theoretical & Applied Science/International Scientific Journal/Philadelphia, USA*. 2019; 10 (78): 380-382.
12. *Ehrenkranz H., Langer B., Marotta L.* Complete arch maxillary rehabilitation using a custom-designed and manufactured titanium framework: A clinical report V/J. *Prosthet. Dent.* 2008; 99(1-8):